

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
Journal of Sakarya University Faculty of Theology

e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 26, Sayı/Issue: 50, Yıl/Year: 2024 (Aralık/December)

**Arap Dilinde İzâfetin Dönüşebildiği Farklı
İfade Biçimleri ve Anlam Boyutu**

*The Different Forms of Expression that İdâfa can Transform into and
Their Meaning Dimensions in Arabic Language*

Yakup Kızılkaya

Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim
Dalı – Assoc. Prof., Atatürk University, Faculty of Theology, Department of
Arabic Language and Rhetoric.
yakup.kizilkaya@atauni.edu.tr - <https://orcid.org/0000-0001-7930-3300>

Yaşar Fatih Akbaş

Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim
Dalı – Assoc. Prof., Kafkas University, Faculty of Theology, Department of
Arabic Language and Rhetoric.
yfatihakbas@hotmail.com - <https://orcid.org/0000-0001-8570-3917>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 07/08/2024

Kabul Tarihi/Date Accepted: 28/10/2024

Yayın Tarihi/Date Published: 15/12/2024

Atıf/Citation: Kızılkaya, Yakup – Akbaş, Yaşar Fatih. “Arap Dilinde İzâfetin Dönüşebildiği Farklı İfade Biçimleri ve Anlam Boyutu”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/50 (2024), 675-702. <https://doi.org/10.17335/sakaifd.1528646>.

İntihal: Bu makale, *iThenticate* yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by *iThenticate* and no plagiarism detected.

Öz

Arapçada izâfet bütünleşik bir yapı arz eden ve öğeleri arasındaki kuvvetli bağ sebebiyle iki isimli bu yapının müfred isim mesabesinde kabul edildiği bir dizilimdir. Bu yapıyı oluşturan kelimelerin diziliminde herhangi bir yer değişimi olmamakla birlikte şiir zarureti gibi oldukça istisna sayılabilecek durumlar dışında bu iki ismin arasına başka bir sözün girmesi de karşılaşılan bir durum değildir. Sözü bu derece kuvvetli bir yapıyla ifade etmenin birtakım anlamsal gerekçeleri bulunmaktadır. Ancak yine anlamın etkili olduğu başka gerekçeler, izâfetle ifadesi mümkün olan bir sözün farklı dizilimlerle dile getirilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çalışma Arapçada izâfetle ifadesi mümkün olmakla birlikte farklı yapılarla meydana getirilen dizimleri tespit edip incelemektedir. Çalışma bir yandan izâfetle ilişkili olup gramerde farklı başlıklar altında yer alan dizimleri analiz edip değerlendirerek bir arada sunmayı, bir yandan da bu dizimlerin yapısal farklılıklarını ve farklılığın anlamsal gerekçelerini değerlendirerek konunun öğretimine yönelik veriler oluşturmayı amaçlamaktadır. Konunun yapısal boyutunda bu dizimlerin izâfetten farkı ve dönüşümün biçimsel boyuta nasıl yansıdığı incelenmektedir. Anlamsal boyutta ise izâfet ve izâfet dışındaki dizimlerin tercihinde etkili olan anlamsal faktörler incelenmektedir. Her dizilimin biçime yansıyan kendine has oluşturulma gerekçesi olmakla beraber izâfetin tercihinde veciz olmasının, izâfet formunun değişimiyle elde edilen ifadelerde ise çalışmada ayrıntıları izah edilen diğer sebeplerin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagatı, İzâfet, Te'kid, Bedel, Temyiz.

Abstract

In Arabic, *idāfa* is a sequence that presents an integrated structure, and due to the strong connection between its elements, this structure with two nouns is considered as a compound noun. Although there is no change of place in the arrangement of the words that make up this structure, it is not common for another word to be inserted between these two nouns, except in very exceptional cases, such as the necessity of poetry. There are some semantic reasons for expressing the word with such a strong structure. However, other reasons, which are also influenced by meaning, make it necessary to express a word that can be expressed by *idāfa* in different sequences.

This study identifies and analyses the sequences in Arabic that can be expressed by *idāfa* but are formed by different structures. On the one hand, this study aims to analyze and evaluate the sequences that are related to *idāfa* and appear under different headings in grammar, and on the other hand, it aims to create data for teaching the subject by evaluating the structural differences of these sequences and the semantic reasons for the differences. In the structural dimension of the subject, the difference of these sequences from *idāfa* and how the transformation is reflected in the formal dimension are analyzed. In the semantic dimension, the semantic factors that are effective in the preference of *idāfa* and non-*idāfa* sequences are examined.

Since the composition of *idāfa*, which is like a single word, has an integrated structure in terms of the inseparability of its elements, these expressions cannot be separated or replaced unless there are exceptional cases. However, in some areas of grammar, it is seen that the elements of *idāfa* are replaced in a way that provides the same or a close meaning as this construction and new forms of expression emerge. These forms of expression obtained through the transformation of the structure of *idāfa* indicate that the Arabic language has a rich structure concerning the formation of expression according to the needs of the speaker and the addressee, and thus shows that the same meaning with some nuances can be expressed in several different forms. One of the results of this study is that these usages, which allow the same expressions to be expressed in different forms with some details, provide the speaker with a variety and many possibilities in the formation of the expression.

As a result of the study, it was seen that new forms of expression obtained by changing the parties in the structure of *idāfa* or changing the form of *muzāf* occur in many subjects. However, it is understood that *idāfa* is the main one because it is shorter and more concise. On the other hand, it can be said that the new forms of expression obtained by changing the location of the elements of *idāfa* are secondary because of the difficulty of pronunciation compared to *idāfa* in sentences obtained by changing the location of the elements of *idāfa* in order to ensure that the

connection between them is not broken or because of the necessity of revealing the hidden pronoun of the verb and the new sentence form is longer; and in structures formed with elements such as ta'kid, badal, tamyiz outside the sentence, it can be said that the forms of expression obtained by disrupting idāfa are secondary due to the difficulty of pronunciation compared to izāfah. In addition, the evaluations of linguists in the explanation of some subjects that idāfa is primary is another aspect supporting the primacy of idāfa over other forms.

Although the structure of idāfa is preferred because it is laconic, each usage has its own literary or semantic reasons for preference. As a matter of fact, while izāfah is preferred for reasons such as adding certainty or specificity to the expression, presenting the expression in a short and concise form, providing ease of pronunciation, and making the expression more comprehensible by limiting the expression, other forms of expression are preferred for reasons such as reinforcing the expression, emphasizing, attracting the attention and interest of the interlocutor, explaining, and narrowing the expression as in idāfa.

In this study, the structures of tamyiz, badal, and ta'kid, which are related to idāfa, have their own topics in grammar, while the forms of idāfa that turn into sentence form do not have an independent title and are included in the details of the topics of idāfa and adjective. Since this study presents idāfa as well as these issues other issues related to the structure of idāfa together, it is thought that the data of this study can be utilized in the teaching of related subjects. This is because establishing the connections with idāfa clearly as discussed in this study will make the teaching of both idāfa and other structures more qualified.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, İdāfa, Ta'kid, Badal, Tamyiz.

Giriş

İzâfet, ikincisi mecrûr olacak biçimde iki isimden birinin diğerine nisbet edilmesidir.¹ İzâfetin ilk ismin ikincisi sayesinde marifelik (belirlilik) veya tahsislik (hususilik) kazandığı *hakîkî* ve lafzi bir söyleyiş kolaylığı sağlamak için oluşturulan *meccâzî* biçimleri bulunmaktadır.² İzâfetin oluşturduğu yapı birbirinden ayrılmazlık derecesinde bütünlük bir yapı oluşturduğundan iki isimden oluşan bu yapı bir kelime mesabesinde değerlendirilmektedir. İzâfet tek bir kelime gibi olduğu için diğer cümle unsurlarında olduğu gibi izâfetin parçalarının yer değiştirmesi söz konusu değildir. Arapçada bu yapının ilk unsuru olan muzâf önce gelmekte muzâfun ileyh ise onu takip etmektedir. Bu öğelerin yer değişimiyle yapı izâfet olmaktan çıkmakta ve farklı cümle unsurlarına dönüşmektedir. Yapılan bu çalışma aslı itibarıyla izâfet olmasına rağmen muzâf ile muzâfun ileyh'in yerlerinin değiştirilmesi veya muzâf olan kelimenin formunun değiştirilmesi suretiyle elde edilen ifade biçimlerinin neler olduğunu ve bu değişikliğin nasıl yapıldığını amaçlarıyla birlikte ele almaktadır.

Çalışmada öncelikle izâfetin dönüşümünü gösteren konulara temel teşkil etmesi açısından izâfet yapısı genel hatlarıyla incelenmekte ve izâfetin kuru-lumu ve anlam boyutu hakkında bilgi verilmektedir. Çalışmanın mihverini oluşturan izâfete dönüşebilen yapılar yapısal ve anlamsal çerçevesi yönünden

1 Abbâs Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi* (Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 2008), 3/2.

2 Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. 'Umar ez-Zemahşerî, *el-Mufasssal fi 'ilmi'l-Arabiyye*, thk. Fahr Salih Kadâre (Ürdün: Dâru 'Ammâr, 2004), 98; Abdulhâdî el-Fadlî, *Muhtasaru'n-nahv* (Suudi Arabistan: Dâretu'l-Gariyyeyn li'd-Dirasât ve'n-Neşr, 2017), 232.

incelenmektedir. Yapısal boyutta izafeti oluşturan unsurların yerlerinin değiştirilmesi suretiyle elde edilen ifade biçimleri ve bu değişikliğin kendini gösterdiği dizilimler ele alınmaktadır. Konunun anlamsal yönünün incelendiği bölümde ise izâfetin işlevselliği ve izâfetle ifadesi mümkün olan kullanımların izâfet dışında ifade edilmesinin anlamsal gerekçeleri üzerinde durulmaktadır.

İzâfet bağlamında yakın veya benzer anlamların farklı yol ve usullerle ifade edilebildiği kullanımların çeşitli özelliklerini incelemek suretiyle Arap dilinin bu konudaki nitelik ve zenginliğin ortaya çıkarılması ve bu vesileyle dizilimlerden asıl ve ikincil derecede olanlarının belirlenmesi bu çalışmanın amaçlarından biridir. Ayrıca izâfet yapısı ve dönüşmüş biçimlerinin bir arada verilmesiyle bunların ilişkili olduğu nahiv konularının mantıksal örüntüsüne dikkat çekmek ve bu vesileyle ilgili konuların öğretimine dair veriler oluşturmak da amaçlanmaktadır.

Yapılan literatür taramasında izâfet konusunu farklı açılardan ele alan birçok çalışma yapıldığı görülmüş, ancak izâfet ve izâfete dönüşümü mümkün olan farklı yapıları bir arada değerlendirilerek bu dizilimleri yapısal ve anlamsal boyutuyla inceleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmada metasentez yöntemi kullanılarak konunun nitel bulgularının yorumlanması ve değerlendirilmesi yapılmaktadır. Bu bağlamda konunun benzer ve farklı yönlerinin analizi sonucunda birtakım yeni çıkarımlar ortaya konulmaktadır.

1. İzâfetin Kavramsal Çerçevesi

İzâfetin unsurlarının yer değişimi ve muzâfın formunun değişmesi suretiyle başka ifade biçimlerine dönüşümüyle meydana gelen dizilimlerin izâfetle ilişkisini izah edip yorumlayabilmek için muzâf ve muzâfun ileyhin çeşitli özellikleri hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir.

İzâfet, yaygın olarak “aralarında takdir edilen bir harf-i cer vasıtasıyla bir ismin diğerine nisbet edilmesi” biçiminde tanımlanmaktadır.³ Bir isnâd biçimi olan izâfette⁴ nisbet edilen mensûba, muzâf; kendisine yapılan mensûbun ileyhe ise muzâfun ileyh denilmektedir.⁵ Örneğin غلام زيد “Zeyd’in çocuğu” izâfetinde ilk unsur olan غلام kelimesi muzâf, ikincisi unsur olan زيد kelimesi ise muzâfun ileyhtir. Muzâfun ileyh, muzâfın mütemmimi olup onu tamlamaktadır.⁶ İzâfet, Türkçede isim tamlamasına karşılık gelmekte olup

3 Muhammed Ali et-Tehânevî, *Keşşâfu istilâhâti'l-funûn ve'l-ulûm*, thk. Ali Dehrûc (Beyrut: Mektebetu Lübnân Nâşirûn, 1996), 1/216.

4 Mubârek b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî Ebi's-Seâdât Mecduddîn İbnü'l-Esîr, *el-Bedî' fi ilmi'l-Arabiyye*, thk. Fethi Ahmed Aliyyuddîn (Mekke: Câmi'atu Ümmü'l-Kurâ, 1420), 1/283.

5 Tehânevî, *Keşşâf*, 1/215.

6 Abdulkâhir el-Curcânî, *el-Muktesid fi şerhi'l-İdâh*, thk. Kazım Bahr el-Mecân (Irak: Dâru'r-Reşid, 1982), 2/813.

tamlanan, muzâfı; tamlayan ise muzâfun ileyhi karşılmaktadır. Muzâf, cümledeki konumuna göre i'râb edilmekte muzâfun ileyh ise sürekli mecrur olmaktadır. *أزورك حين يوافق والدي* "Babam uygun gördüğünde seni ziyaret edeceğim" örneğindeki gibi bazı kullanımlarda cümle halinde gelebilen muzâfun ileyh ise müfred hükmünde kabul edilip mahallen mecrûr olmaktadır.⁷

İzâfet, kullanım amaçları göz önünde bulundurularak *lafzî* ve *manevî* olmak üzere iki kısma ayrılmaktadır.⁸ *Manevî izâfet*, muzâfın, muzâfun ileyhten marifelik veya hususiyet kazandığı izâfettir. Bu izâfet, *hakîki* veya *mahda izâfet* olarak da isimlendirilmektedir. Manevî izâfette muzâfın ileyhın, muzâfa anlamca ma'mûl olabilecek bir kelime olmaması gerekmektedir.⁹ Muzâfun ileyhın marife bir isim olduğu izâfette muzâf, muzâfun ileyhten marifelik kazanarak belirli hale gelmektedir.¹⁰ Muzâfun ileyhın nekre olduğu kullanımlarda ise muzâf, tam olarak belirli hale gelme de tahsislik kazanmaktadır.¹¹ Örneğin *عُرْفَةُ الْمَدْرَسِ* "Öğretmenin odası" ifadesinde *غرفة* kelimesi marife bir isim tarafından tmlandığı için belirtili bir isim tamlaması meydana gelmekte olup ilk kelime marifelik kazanmaktadır. *عُرْفَةُ الْمَدْرَسِ* "Öğretmen odası" tamlamasında ise muzâf, nekre bir isim tarafından tmlandığı için marifelik kazanmasa da bir hususiyet kazanarak marifeye yaklaşmış olmaktadır. Bu tamlama muzâf olan kelimeyi müphemlikten çıkararak onu bir nevi yarı marife yapmaktadır.¹²

Manevi izâfette muzâfun ileyhteki anlamın muzâfa iletilmesinde aralarındaki anlamsal bağı sağlayan ل - في - من harf-i cerlerinden biri lafza yansımada niyet ve tahayyülde varsayılr. Bunlardan من harf-i ceri, muzâfın, muzâfun ileyhın bir türü olduğunu; ل harf-i ceri, muzâfın, muzâfun ileyhe ait olduğunu; في harf-i ceri ise zarfın mazrûfu ihtiva etmesi gibi muzâfun ileyhın, muzâfı içerdiğini belirtmek içindir.¹³ Buna göre *ثوب حرير* "İpek elbise" tamlaması, *ثوب من حرير* takdirinde olup muzâfun ileyhın, muzâfın cinsini ifade etmesi

7 Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/2, 7, 28.

8 Halîl Es'ad, *Hulâsatu'ş-şurûh* (İstanbul: Muhammed Bey Matbaası, 1305), 203.

9 İmâduddîn Ebu'l-Fidâ' İsmâîl b. el-Fadl 'Alî el-Eyyûbî, *Kitâbu'l-Kunnâş fi fenneyi's-sarf ve'n-nahv*, thk. Riyâz b. Hasan el-Havvâm (Beirut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2004), 1/214.

10 Abdunnâfi İffet Efendi, *en-Nefu'l-muavvel*, çev. Mustafa Irmak (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2023), 1/348.

11 Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd el-Muberrred, *el-Muktadab*, thk. Muhammed Abdulhâlîk Azîme (Kâhire: Metâbi'ul-Ehrâm et-Ticâriyye, 1415/1994) 4/144.

12 Yusuf Uralgiray, *Arabça İlk ve İleri Dilbilgisi* (Riyad: Tebliğ yayınları, 1986), 1/488; Mustafa el-Galâyînî, *Câmiu'd-durûsil-Arabiyye* (Lübnan: Mektebetu'ş-Şurûk, 2008), 708.

13 Abdulkâhîr el-Curcânî, *el-Muktesid*, 2/881. İzâfetin öğeleri arasındaki anlam yönüyle ilgili ayrıntılı bilgi için bk. İbrahim Fidan, "Öğeleri Arasındaki Semantik İlişki Bakımından Arapçada İsim Tamlamaları", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 53 (Haziran 2020), 213-236.

sebebiyle *izâfet-i beyâniyye*, رحلة الشتاء “Kış yolculuğu” tamlaması, رحلة في الشتاء takdirinde olup muzâfun ileyh, muzâfın gerçekleştiği zamanı ifade etmesi sebebiyle *izâfet-i zarfiyye* ve يد سليم “Selim’in eli” tamlaması, يد لسليم takdirinde olup *izâfetin* aidiyet ifade etmesi sebebiyle *izâfet, izâfet-i milkiyye* olarak isimlendirilmektedir.¹⁴

İzâfet, tahfif amacıyla da oluşturulabilmektedir.¹⁵ İzafeti oluşturan kelimelerin telaffuzunu değiştirip kolaylaştırarak ifadeye estetik bir nitelik de kazandıran tahfif amaçlı *izâfet lafzî, mecâzî, gayri hakîkî* veya *gayr-ı mahda* olarak isimlendirilmektedir.¹⁶ Lafzî *izâfette* muzâf, türetildiği fiilin ameline sahip türemiş bir isimdir. Bu isim; ism-i fâil, ism-i mef’ûl, sıfat-ı müşebbehe veya ism-i tafdil olabilmektedir. Başka bir deyişle *izâfet-i lafziyye* mamullerine muzâf olan sıfat anlamlı fiilimsilerin *izâfetidir*. هذا الرجل طالب علم “Bu adam ilim talebesidir” cümlesinde ism-i fâil olan طالب kelimesinin mef’ûlüne muzâf olmasında görüleceği üzere bu isimler kendi fâil, nâib-i fâil veya mef’ûllerine muzâf olabilmektedir.¹⁷

Manevî *izâfette* muzâf ile muzâfun ileyh arasında yapılan harf-i cer takdiri, lafzî *izâfette* mümkün değildir.¹⁸ Ayrıca lafzî *izâfette* muzâf, fiil niteliği taşıyan bir isim olduğundan marifeye muzâf olsa da ondan marifelik kazanmamaktadır. Örneğin كتب الدرس “Dersi yazdı” ifadesi bir fiil cümlesi olup marifeliği söz konusu değildir. Bu cümledeki fiilin ism-i fâil formuna dönüştürülüp ma’ûlüne muzâf yapılmasıyla كاتب الدرس “Dersi yazan” biçiminde oluşturulan *izâfette* de ism-i fâilin fiile benzerliği sebebiyle marifelik söz konusu olmamaktadır. Öte yandan هذا رجلٌ ضاربٌ زيدٌ غدا “Bu yarın Zeyd’i dövecek olan adamdır” örneğindeki gibi lafzî *izâfette* muzâfın nekre bir isme sıfat olabilmesi de muzâfın marifeye muzâf olsa da marifelik kazanmayacağını göstermektedir.¹⁹

Cümle unsurlarından mûsned ve mûsnedün ileyh cümlelerin çekirdeğini oluşturması ve onlar olmadan cümle kurulumunun gerçekleşmemesi sebebiyle umde, bunlar dışında cümleye ilave anlamlar katan ve kendileri olmadan da cümlelerin kurulabildiği mef’ûl, hal ve temyîz gibi cümle unsurları ise tekmile olarak isimlendirilmektedir. İzâfetin ikinci parçası olan muzâfun ileyh de tekmilelerden biridir. Örneğin أضاء مصباح الغرفة “Odanın lambası yandı”

14 Tehânevî, *Keşşâf*, 1/216; Es’ad, *Hulâsatu’ş-şurûh*, 202-203.

15 Tahfif, muzâfın sonundaki tenvîn veya müsennâ ve cemi müzekker sâlimlerin sonundaki nûn harfini kaldırarak söyleyiş kolaylığı sağlamaktır. Bk. Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/34.

16 Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/34; Fadlî, *Muhtasarü’n-nahv*, 232.

17 İbnu’l-Esîr, *el-Bedî’ fi ilmi’l-‘Arabiyye*, 1/283-284.

18 Uralgiray, *Arabça İlk ve İleri Dilbilgisi*, 1/487.

19 Abdulkâhîr el-Curcânî, *el-Muktesid*, 2/883; Ebu’l-Fidâ, *Kitâbu’l-Kunnâs*, 1/215.

denildiğinde الغرفة kelimesi, lambanın odaya ait olduğunu bildirerek cümleye ilave bir anlam katmaktadır. Zira bu ifade olmadığında “lamba” umum ifade etmekte ve lambanın sokak lambası, fabrika lambası vb. olma ihtimali bulunmaktadır. Dolayısıyla bu ziyade cümleyi daha açıklayıcı hale getirdiği için tekmile denilen cümle unsurları arasında zikredilmiştir. Muzâf ise tekmile olabileceği gibi mübteda, haber ve fâil olarak umde de olabilmektedir.²⁰

İzâfetin taraflarını belirlemek için bazı hususiyetleri zikredilmiştir. Bazı istisnâî durumlar hariç eliflâm almaması,²¹ tenvîn almaması²² ve tesniye veya cemi müzekker sâlim olması durumunda kelimenin sonundaki “nun” harfinin düşmesi muzâfın niteliklerindedir.²³ Muzâfun ileyhın tek kuralı ise cer halinde olmasıdır.²⁴ Mecrûr olmasının sebebi ise harf-i cerin kaldırılıp muzâfın onun yerine geçerek cer ameli yapmasıdır. Böylece muzâf, harf-i cerin görevini üstlenmekte ve muzâfun ileyh, muzâftan dolayı mecrur olmaktadır.²⁵

İzâfeti oluşturan öğeler arasında yer değişimi söz konusu değildir. Muzâf, zorunlu olarak önce, muzâfun ileyhın ise ondan sonra gelmektedir. Bu unsurların yer değiştirmesi durumunda yapı, izâfet olmaktan çıkmaktadır. Öte yandan bazı istisnâî durumlarda izâfetin unsurları arasına nidâ ve yemin ifadeleri gibi birtakım lafızlar girebilmektedir.²⁶ Aşağıdaki beyitte زيدُونُ زيدِ tamlamasının öğeleri arasına fasıla olarak nida girmiştir.

كَأَنَّ بَرْدُونَ - أبا عصام -
زيد حمارٌ دُؤُ بالجمام

“Ey Ebû ‘İsâm! Sanki Zeyd’in beygiri gem vurulmuş eşeğe benziyor.”²⁷

20 Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/7.

21 Coşkun Zeki, “Arap Dilinde İzâfet Terkibinin Mürekkep Sıfat Oluşumunda Rolü”, 1. *International Silk Road Conference*, ed. Hacıfakhreddin Seferli (Azerbajjan: Nakhchivan University, 2023), 672.

22 Tenvîn bir ismin tamlığını ve inkitasını ifade eder. Dolayısıyla tenvin infisale, izafete ise ittiasale delalet eder. Bir şeyin hem muttasıl hem de munfasıl olması imkânsız olduğundan izafete tenvinin hazfi gerekir. Ayrıca lafzî izafette çoğu sıfat anlamlı ismin müsterir bir zamiri fâil olarak alabilmesi de lafzî izafetteki infisâle delalet etmektedir. Bk. Ebu’l-Berekât Kemâluddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ubeydillâh el-Enbârî, *Esrâru’l-Arabîyye*, thk. Muhammed Hüseyin Şemsuddîn (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1997), 152; Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/34.

23 Ebû Muhammed ‘Abdullâh Cemaluddîn b. Hişâm, *Şerhu Katri’n-nedâ ve belli’s-sedâ* (İstanbul: Enes Kitabevi, ts.), 254; Vahdî İbrahim b. Mustafa b. Muhammed b. Dursun, *el-İ’tisâm fi şerhi ebyâti’l-‘İsâm*, thk. Mehmet Hayri Acat (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024), 129.

24 Uralgiray, *Arabça İlk ve İleri Dilbilgisi*, 1/501-502.

25 Ebû Hayyân el-Endelüsî, *et-Tezyîl ve’t-tekmîl fi şerhi kitâbi’t-Teshîl*, thk. Hasan Hindâvî (Kuveyt: Dâru’l-Kunûz, 2014), 12/6; Enbârî, *Esrâru’l-Arabîyye*, 150.

26 Fadlî, *Muhtasarü’n-nahv*, 234-235.

27 Muzaf ve muzafun ileyhın arasına girebilecek fasılalar hususunda daha geniş bilgi için bk. Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/54-62.

İzâfetin unsurları arasına bazı ifadeler girmekle birlikte tamlamanın unsurlarının diğer cümle unsurlarında olduğu gibi yer değiştirmesi mümkün değildir. Zira bir kelimenin parçalarının yer değiştirmesi nasıl mümkün değilse tamlama tek kelime gibi kabul edilen izâfetin parçalarının da yer değiştirmesi mümkün değildir. İzâfetin unsurlarının yer değiştirmesi, öğelerin başka öğelere dönüşmesine sebep olmakta ve ifadeyi izâfetin dışına çıkarılmaktadır. Nitekim nahiv ilminin muhtevsındaki bazı konularda muzâf ile muzâfun ileyhin yer değişiminin veya muzâfın formundaki değişimin farklı ifade biçimleri olarak ortaya çıktığı görülmektedir.

2. İzâfet İçeren Yapının Farklı Biçimlerde İfade Edilmesi

Burada ele alınacak dizilimlerde izâfet şeklinde ifadesi mümkün olan ifadelerin izâfetin parçalarında yer değişikliği yapılarak veya muzâfın formu değiştirilerek farklı cümle biçimlerine dönüştüğü görülmektedir. Bu kullanımlar bedel, te'kîd, temyîz, haberin isim cümlesi olduğu isim cümlesi ve isim cümlesi biçimindeki sıfatlarda kendini göstermektedir.

Konunun ayrıntısına geçmeden önce dönüşüme birkaç örnek vermek açıklayıcı olacaktır. Örneğin *أبو عليٍّ معلِّمٌ* "Ali'nin babası öğretmendir." cümlesinde mübteda olan *أبو* kelimesi muzâf, *عليٍّ* kelimesi muzâfun ileyh, *معلِّمٌ* kelimesi ise haberdir. Cümlelerin anlamı muzâf ile muzâfun ileyh arasında yer değişikliği yapılarak *عليٍّ أبوه معلِّمٌ* "Ali'nin babası öğretmendir" şeklinde yeni bir dizilimle ifade edilebilmektedir. Önceki cümlede muzâfun ileyh olan *عليٍّ* kelimesi yeni cümlede mübteda, muzâf olan *أبو* kelimesi haber cümlesinin mübtedası ve *معلِّمٌ* kelimesi haber cümlesinin haberidir. İlk cümlede ana cümlelerin yüklemi olan *معلِّمٌ* kelimesi yeni cümlede haber cümlesinin yüklemi olmaktadır.

İzâfetten dönüştürülen bazı yapılarda zamir kullanımı gerekli olmaktadır. Örneğin *علم الرجل عزيزٌ* "Adamın ilmi çoktur" ifadesinin dönüştürülmüş biçimi olan *الرجل علمه عزيزٌ* ifadesinde ilk cümledeki izâfet kullanımından farklı olarak yeni cümlede fazladan bir zamir kullanıldığı görülmektedir. Zira ilk ifadedeki tamlama tek kelime mesabesinde olduğundan iki öğe arasında bağ kurmayı gerektiren bir kelimeye ihtiyaç olmamakta, yeni cümlede ise kelimelerin yer değişimi sebebiyle aradaki bağ kaybolduğundan bu bağı kurmak için mübtedaya dönen ve onunla cinsiyet ve sayı bakımından uyum gösteren bir zamir kullanma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle haber cümleye dönüştüğünden mübtedayla haberin bağı kuran bir râbit zorunlu hale gelmektedir.

İzâfetin bulunduğu bir cümlede haberin, türemiş nitelik bildiren bir kelime olması durumunda kelimelerin yerleri değiştirilerek fiil ameli yapan haberin önceki cümlede mübteda olan muzâfı fâil alması, muzâfun ileyhin ise

yeni cümlede mübteda olması suretiyle farklı bir dizilim elde etmek mümkündür. Örneğin علم الرجل غزير “Adamın ilmi çoktur” cümlesinin الرجل غزير عَلْمُهُ biçimine dönüşümünde bu kullanım söz konusudur. İlk cümlede غزير kelimesi fiilden türemiş bir isim olduğundan fiil gibi amel etmekte ve müstetir bir zamiri fâil olarak almaktadır. İkinci cümlede ise علم kelimesini fâil olarak alıp bir merfû’ bir ögeye sahip olduğundan iki kelimeyi birden ref etmesi mümkün olmamakta ve zamir açığa çıkmak zorunda kalmaktadır.²⁸ Öte yandan غزير kelimesi, fâili olan علم kelimesine muzâf yapılarak lafzî bir izâfetin meydana getirilmesi ve cümlenin العلم غزيرُ الرجل şeklinde ifade edilmesi de mümkündür. Böylece fâiline muzâf olan غزير kelimesinden sonra merfû’ bir öge bulunmadığı için zamir kullanılmasına gerek kalmayıp zamir, tekrar غزير kelimesine dönmektedir.

İzâfetin yapısının farklılaştırılmasıyla elde edilen diğer bir biçim yer değişikliği yapılmadan muzâfın formunun değiştirilmesiyle meydana gelmektedir. Bu kullanım sadece muzâfın aslı itibariyle fiil olduğu lafzî izâfette söz konusudur. Örneğin هذا رجلٌ ضاربٌ زيدًا “Bu yarın Zeyd’i dövecek olan adamdır” cümlesindeki ضاربٌ kelimesi, يضرب muzari fiilinin anlamını taşımakta olup cümle هذا رجلٌ يضربٌ زيدًا şeklinde de oluşturulabilmektedir. Buradaki izâfet olan ضاربٌ زيدًا tamlamasındaki anlam ضاربٌ زيدًا veya يضربٌ زيدًا biçimine izafetsiz kullanımlarla da ifade edilebilmektedir. Son iki kullanımındaki fiilimsi veya muzari fiilin müsterir fâilinin zımnen isim tamlaması biçiminde de bulunduğu ve izâfetin tarafları arasına girebilecek bir unsurun aradaki ittisâli bozacağı varsayılarak lafzî izâfetin infisâl takdiriyle yapıldığı ifade edilmektedir.²⁹ Ayrıca tamlamanın ضاربٌ زيدًا biçimine dönüştürülebilmesi de tenvînin infisâle delalet etmesi sebebiyle taraflar arasındaki infisâli göstermektedir.³⁰

2.1. İzâfetin Cümle Formuyla İfade Edilmesi

İzâfet yapısının farklılaştırılması suretiyle bazen yeni cümleler elde edilmekte bazen de izâfette olduğu gibi elde edilen yapılar yine müfred lafızlar olmaktadır. Bu başlık altında yapılan değişikliklerin yeni bir cümle oluşturması konusu ele alınacaktır.

2.1.1. İzâfetin İsim Cümlesiyle İfade Edilmesi

İsim cümlesi, isimle başlayan ve bu isim hakkında hüküm bildiren bir yüklemden oluşan cümledir. Cümle başında isim veya isim hükmünde müfred

28 Abdulkâhir el-Curcânî, *el-Muktesid*, 2/884.

29 Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/33.

30 Abdulkâhir el-Curcânî, *el-Muktesid*, 2/883.

(cümle olmayan) bir lafız bulunmakta olup yüklem müfred veya cümle biçiminde gelebilmektedir.³¹ Muzâf ile muzâfun ileyhın yer değiştirmesi suretiyle meydana gelen farklı ifade biçimlerinden birisi yüklemi isim cümlesi biçimindeki cümlelerde meydana gelebilmektedir. Örneğin الحديقة أشجارها طويلة “Bahçenin ağaçları uzundur” örneğinde mübtedanın haberi isim cümlesi biçimindedir. Bu cümle أشجار الحديقة طويلة ve أشجار الحديقة طويلة şeklinde dile getirilebilmektedir. Bu örnekte olduğu gibi haber olan lafzın müştak bir kelime olması durumunda cümlelerin الحديقة طويلة الأشجار biçiminde oluşturulması da mümkündür. Bu vesileyle muzâfun ileyh olan الحديقة lafzı mübteda, haber olan طويلة lafzı yan cümlelerin mübtedası ve daha önce mübteda olan أشجار lafzı ise muzâfun ileyh yapılabilmektedir. Ayrıca الحديقة طويلة أشجارها biçiminde muzâfun ileyh olan الحديقة kelimesinin mübteda, طويلة kelimesinin haber ve önceden mübteda olan أشجار kelimesinin fiil gibi işlev gören sıfat-ı müşebbehe biçimindeki طويلة kelimesine fâil olarak gelmesi de mümkündür. Nitekim haber, hakîki ve sebebi olmak üzere ikiye ayrılmakta olup bu kullanımda mübtedayı değil mübtedayla ilintisi olan bir varlıktaki özelliği gösterdiği için sebebi haberdur.³² Yukarıdaki kullanımların tamamı haberin müştak bir lafız olmasına bağlıdır. Haber, اسم الرجل عليّ “Adamın ismi Ali’dir” örneğinde olduğu gibi câmid bir kelime olduğunda sadece muzâf ve muzâfun ileyh yer değiştirerek cümle اسم الرجل اسم عليّ şeklinde oluşturulabilmektedir.

İsim cümlesindeki bu yer değişikliği aslı isim cümlesi olan cümlelerin başına gelen inne grubu ve kâne grubunun isimleri ile haberleri arasında ve efâli kulübün başına gelmesiyle mübtedanın birinci, haberin ise ikinci mefûle dönüştüğü cümle yapılarında da bulunmaktadır. Örneğin إنَّ أشجار الحديقة طويلة “Muhakkak ki bahçenin ağaçları uzundur” şeklinde ifade edilmesi mümkün olan cümle innerin ismi olan أشجار ve onun muzâfun ileyhi olan الحديقة arasında yapılan bir değişiklik ile إنَّ الحديقة أشجارها طويلة şeklinde de ifade edilebilmektedir. Bu tür ifadelerde tek kelime mesabesindeki izafette yapılan yer değişikliğiyle kaybolan bağı kurmak için yan cümlede ana cümlelerin öznesine dönen olan bir zamir kullanımı zorunlu olmaktadır.

31 Ebû Bekr Muhammed b. Sehl b. es-Serrâc, *el-Uşûl fi'n-nahv*, thk. Abdu'l-Huseyn el-Fetelî (Kahire: Mektebetu's-Sekâfeti't-Dîniyye, 2009), 1/65, 69.

32 Yaşar Fatih Akbaş, “Müsnedün İleyh ve Müsned Bağlamında Lafzî Mutâbakat ve Udûl”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 23/1 (Mart 2023), 70.

2.1.2. İzâfetin Sıfat Cümlesiyle İfade Edilmesi

Sıfat, tâbî' olduğu ismi niteleyen müştak veya müştaka te'vil edilebilen cümle unsurudur.³³ Sıfatın nitelediği kelime mevsûf olarak isimlendirilmektedir. Sıfat hakîkî ve sebebî olmak üzere iki kısımdır. Bizzat mevsûfta bulunan bir anlamı niteleyenler, hakîkî; mevsûfla ilişkili bir ismi niteleyenler ise sebebî sıfattır. Buna göre sıfat, mevsûfunu veya onun ilişkili olduğu bir varlığı niteleyerek metbû'unu tamamlamaktadır.³⁴ Örneğin hakîkî sıfat bulunan هذا رجل كريم "Bu cömert bir adamdır" cümlesinde "cömert" sıfatıyla bizzat mevsûfu olan "adam" nitelenirken sebebî sıfat bulunan هذا رجل عاقل البنات "Bu, kızları akıllı olan bir adamdır" cümlesinde "akıllı" sıfatıyla mevsûf olan adam değil, onunla ilgili olan "kızları" nitelenmektedir.

İzâfetin dönüşümünün söz konusu olduğu sıfat tamlamaları, sebebî sıfatta meydana gelmektedir. Örneğin مرثٌ برجلٍ حسن الوجه "Yüzü güzel bir adama uğradım" ifadesindeki izâfet içeren kısımdaki kelimelerin yerleri değiştirilerek bu ögeler cümle formuyla مرثٌ برجلٍ وجهه حسن şeklinde ifade edilebilmektedir. Neticede رجل kelimesini niteleyen bu isim cümlesinde حسن kelimesi haber وجه kelimesi mübteda olmaktadır. مرثٌ برجلٍ حسن الوجه ifadesi izâfetin yerlerinde bir değişiklik yapılmadan مرثٌ برجلٍ حسن وجهه şeklinde de ifade edilebilmektedir. Bu kullanımda وجه kelimesi fiilden türemiş sıfat-ı müşebbehe olan حسن kelimesin fâili olmakta ve fiil işlevi bulunan حسن kelimesinin müstetir olan ref zamiri, وجهه kelimesine nakledilerek açığa çıkmaktadır. Zira bir fiilin iki ismi birden ref etmesi mümkün değildir.³⁵

2.2. İzâfetin Müfred Lafız Kullanımıyla İfade Edilmesi

İzâfet yapısının başka ifade biçimine dönüşümü, oluşturulan ifadenin cümle formuna çevrilmeden kelimelerin önceki halindeki gibi müfred olma niteliklerini korudukları bir dizilim oluşturmasıyla da mümkün olabilmektedir. Bu durum tespit edilebildiği kadarıyla gramerin bedel, te'kid ve temyîz konularında meydana gelmektedir.

33 Endelusî, *et-Tezyîl ve't-tekmîl*, 12/231.

34 Ebû Muhammed 'Abdullâh Cemaluddîn b. Hişâm, *Evdâhu'l-mesâlik ilâ Elfîyyeti İbn Mâlik*, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid (Beirut: Dâru'l-Fikr, ts), 3/300.

35 Abdulkâhir el-Curcânî, *el-Muktesid*, 2/884.

2.2.1. İzâfetin Bedel Kullanımıyla İfade Edilmesi

Bedel, bir vasıta olmaksızın hükümle kastedilen tâbî'dir. Vasıta ile kastedilen herhangi bir atf harfinin kullanılmamasıdır.³⁶ Bedelin tâbî' olduğu kelime, mübdelün minh olarak isimlendirilmekte olup fazladan bir açıklama ve anlamı güçlendirmek için getirilir.³⁷ Örneğin *أقبل أخوك محمد* "Kardeşin Muhammed geldi" ifadesinde "gelmek" hükmünün yüklendiği asıl unsur *محمد* kelimesi olup hükümle asıl kastedilen odur. *أخوك* kelimesi ise Muhammed'in dile getirilmesi için bir ön hazırlık işlevi görmektedir. Dolayısıyla bedelin tâbî' olduğu mübdelün minh, bedele hazırlık maksadıyla getirilmekte ve mübdelün minh sanki hiç zikredilmemiş gibi bedel onun yerine geçebilmektedir. Bu özellik mübdelün minhin herhangi bir faydası olmadığı anlamına gelmeyip, bedelin mübdelün minh olmadan da kendi başına müstakil olarak cümlede bulunabilmesini ifade etmektedir. Fakat cümlede asıl olan mübdelün minhle değil, bedelle ilgili bilgilendirme yapılmasıdır.³⁸

Bedelin bedel-i kül (bedel-i mutâbık), bedel-i b'az min kül, bedel-i iştimâl ve bedel-i muğayir (bedel-i galat) olmak üzere birçok çeşidi bulunmaktadır.³⁹ Bedel-i kül, *وَقَالَ مُوسَى لِأَخِيهِ هَارُونَ* "Mûsâ kardeşi Hârûn'a dedi ki"⁴⁰ âyetinde olduğu gibi bedel ile mübdelün minhin birbirinin aynısı olması; bedel-i b'az min kül, *أَكَلْتُ الرِّغِيفَ تَلْتَهُ* "Somunun üçte birini yedim" örneğinde olduğu gibi bedelin, mübdelün minhin bir parçası olması; bedel-i iştimâl, *أَعْجَبَنِي عَمْرٌ أَدْبُهُ* "Ömer'in terbiyesi hoşuma gitti." örneğinde olduğu gibi bedelin mübdelün minhin parçası olmayıp bir özelliği olması; bedel-i muğayir (bedel-i galat) ise *أقبل محمد خالد* "Muhammed ... Halid geldi" örneğindeki gibi bedelin hatayla veya unutarak söylenmiş olanı düzeltmek veya verilen bir hükümden vaz geçmeyi ifade eden idrâb için olması durumunda kullanılır.⁴¹

Bedel türlerinden bedel-i iştimâl ve bedel-i b'az mine'l-külde mübdelün minhe dönen bir zamir kullanılma zorunluluğu vardır. Muzâf ile muzâfun ileyhin yerlerinin değiştirilmesi suretiyle meydana getirilebilecek alternatif yapılar bu iki bedel türünde söz konusu olmaktadır. Örneğin daha kısa olan ve zamir kullanımına ihtiyaç bırakmayan *عمرٌ أدبٌ عجمي* şeklindeki izâfet içeren

36 Kâsım b. Huseyin el-Hârizmî, *Şerhu'l-Mufaşşal fi şimâ'ati'l-i-râb*, thk. Abdurrahmân b. Suleymân el- 'Useymîn (Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1992), 2/115.

37 Fâdil Sâlih es-Sâmerrâî, *Me âni'n-nahv* (Amman: Dâru'l-Fikr, 2000), 3/203.

38 Muberrred, *el-Muktabadab*, 3/111.

39 Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. İshâk ez-Zeccâcî, *el-Cumel fi'n-nahv*, thk. Ali Tefvik el-Hamed (Ürdün: Muessesetu'r-Risâle, 1984), 23; Sâmerrâî, *Me âni'n-nahv*, 3/204-212.

40 el-A'râf 7/142.

41 Hârizmî, *Şerhu'l-Mufaşşal fi şimâ'ati'l-i-râb*, 2/115; Sâmerrâî, *Me âni'n-nahv*, 3/204, 209, 210.

yapı, bedel-i iştimâl içeren *أعجبتني عمرُ أدبُهُ* Ömer'in terbiyesi hoşuma gitti" biçiminde ifade edilebilmektedir. İkinci ifadede bedel ile mübdelün minh arasındaki bağın kaybolmaması için mübdelün minh'e dönen bir zamir kullanılma ihtiyacı olmuştur. Aynı şekilde izâfetle ifadesi mümkün olan *هُدِمَ سَقْفُ الْبَيْتِ* "Evin tavanı yıkıldı" ifadesi muzâf ile muzâfun ileyh'in yerleri değiştirilerek *هُدِمَ الْبَيْتُ سَقْفُهُ* biçiminde bedel-i b'az ile ifade edilebilir.

2.2.2. İzâfetin Te'kîd Kullanımıyla İfade Edilmesi

Te'kîd ifadedeki anlamın güçlendirilmesi amacıyla getirilen tâbî'dir. İfadede bulunabilecek şüpheyi ortadan kaldırmayı amaçlar. Örneğin *حَفِظْتُ دِيْوَانَ الْمُنْتَبِيّ* "Mütenebbî'nin divanını ezberledim" cümlesi, divanın hikmetli kısımlarının, çoğunun veya en güzel kısımlarının ezberleniş olma ihtimalini taşımaktadır. Cümle te'kîd ile *حَفِظْتُ دِيْوَانَ الْمُنْتَبِيّ كَلَّةً* "Mütenebbî'nin bütün divanını ezberledim" şeklinde ifade edildiğinde şüpheyi mahal bırakmayacak şekilde divanın tamamının ezberlendiği ifade edilmiş olmaktadır.⁴² Te'kîd bu örnekte olduğu gibi yapılacak nisbetin metbû'dan başkasına yapıma ihtimalini ortadan kaldırır.

Te'kîd, manevî ve lafzî olmak üzere ikiye ayrılır. Lafzî te'kîd, isim, fiil, harf veya cümlenin tekrar etmesiyle yapılır. Manevî te'kîd ise belirli kelimelerle yapılmaktadır. Tekili te'kîd etmek için *نفس* ve *عين* kelimeleri, ikili te'kîd etmek için *كلنا* ve *كلا* kelimeleri, çoğulu tekit etmek için *كل*, *جميع* ve *عامة* kelimeleri kullanılmaktadır.⁴³ Manevî te'kîdde *فارق إخوته كلُّهم* "Onun kardeşlerinin hepsi ayrıldı" örneğinde olduğu gibi müekked olan lafza yönelik olarak bu kelimeyle sayı ve müzekkerlik-müenneslik açısından mutabakatı olan bir zamir kullanılır. İzâfet içeren yapının te'kîd formuna çevrilerek kullanılması manevî te'kîdde görülmektedir. Örneğin *جاء نفس المهندس* "Mühendisin bizzat kendisi geldi" ifadesi, izâfeti oluşturan öğelerin yer değiştirmesiyle *جاء المهندس نفسه* şeklinde muzâfun ileyh'in fâil, fâilin ise te'kîd lafzına dönüştürülebilmekte ve te'kîd içeren bir yapı elde edilebilmektedir.

2.2.3. İzâfetin Temyîz Kullanımıyla İfade Edilmesi

Temyîz kendisinden önce geçen bir zat veya nisbetteki (cümledeki) kapallılığı gideren ve min-i beyaniyye anlamı içeren nekre ve câmid isimdir. Kapallılığı giderilen lafız ise mümeyyez olarak isimlendirilmektedir. Örneğin *عندي عشرون*

42 Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/501.

43 Burhânuddîn İbrâhim b. Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb b. Kayyim el-Cevziyye, *İrşâdu's-sâlik ilâ halli Elfiyyeti İbn Mâlik*, thk. Muhammed b. İvad b. Muhammed es-Sehlî (Riyad: Mek-tabetu Edvâi's-Selef, 1422/2002), 601-604.

“Bende yirmi var” ifadesindeki sayı kitap, defter, kalem gibi birçok ihtimale açık olduğundan temyîz getirilerek cümlenin *عندي عشرون كتاباً* “Bende yirmi kitap var” biçiminde ifade edilmesi, sayıdaki kapalılığı gidermektedir.⁴⁴ Temyîzin içerdiği min-i beyaniyye lafzen ifade edilebilmektedir. Örneğin *هذا ثوبٌ حريرٌ* “Bu ipek bir elbisedir” ifadesinin *من* harf-i ceri kullanılarak *من حريرٍ* şeklinde ifadesi de mümkündür. Ancak bu husus her kullanımda mümkün değildir. Örneğin *أقبل خمسة عشر رجلاً* “On beş adam geldi” ifadesinde *من* harf-i cerinin anlamı mündemiç olsa da *من* harf-i cerin lafzen *أقبل خمسة عشر من رجلٍ* şeklinde ifade edilmesi mümkün değildir.⁴⁵

Müfred lafızlardaki kapalılığı gideren temyiz, melfûz; nisbetteki kapalılığı gideren temyîz ise melhûz temyîz olarak isimlendirilir.⁴⁶ *وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا* “Yeryüzünde kaynaklar fışkırttık”⁴⁷ âyetinde *عُيُونًا* kelimesi cümledeki isnâdın kapalılığını giderdiğinden melhûz temyîzdir. Müfred lafızlardaki kapalılığı gideren melfûz temyîz miktar, miktara benzeyen, sayı ve fer’inden sonra gelen temyîz kullanımında ortaya çıkmaktadır. Miktar temyîzi, *اشتريت لبراً لبناً* “Bir litre süt satın aldım” örneğinde olduğu gibi üzerinde ittifak edilmiş ağırlık, hacim veya ölçü birimlerini; miktara benzeyenler, *اشتريت صندوقاً تفحاً* “Bir sandık elma satın aldım” ifadesinde görüleceği üzere bardak, sandık gibi üzerinde ittifak olmayan belirsiz miktarları; sayı temyizi, *اشتريت اثني عشر مثقالاً ذهباً* “On ki miskal altın satın aldım” örneğindeki gibi sayıları; fer’ini takip eden temyîz ise *اشتريت خاتماً ذهباً* “Altın bir yüzük satın aldım” örneğindeki gibi kendi parçası olan bir kelimeyi açıklamaktadır.⁴⁸ Sayı için verilen örnekte görüleceği üzere miktar temyîzi sayı temyîzi olarak da gelebildiğinden sayı temyîzi miktar temyîzinden ayrılmıştır.⁴⁹

İzâfetin dönüşümünü gösteren yapı, melhûz mümeyyezde meydana gelmektedir. Cümlenin kapalılığını gideren temyîz, hakikatte muzâftır. Örneğin aslı *امتأ ماء الإناء* “Kabın suyu doldu” şeklinde olan yapı, muzâf ile muzâfun ileyhin yer değiştirmesiyle *امتأ الإناء ماءً* şeklinde ifade edilebilmektedir.⁵⁰ Nitekim

44 Muberrred, *el-Muktadab*, 3/32.

45 Sâmerri, *Meâni’ n-nahv*, 2/312.

46 Muhammed b. Yûsuf b. Ahmed Nâzırî’l-Ceyş, *Temhîdu’l-kavâid bi şerhi teshîli’l-fevâid*, thk. Ali Muhammed Fâhir vd. (Kahire: Dâru’s-Selâm, 2007), 2356; Ali el-Cârim - Mustafa Emîn, *en-Nahvu’l-vâdih* (Mısır: Dâru’l-Mearif, 1964), 3/105.

47 el-Kamer 54/12.

48 Ebû Muhammed ‘Abdullâh Cemaluddîn b. Hişâm, *Şerhu Şuzûri’z-zeheb fi marifeti kelâmi’l-Arab*, thk. Muhammed Ebû Fazl Aşûr (Beirut: Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-Arabî, 2001), 135.

49 Sâmerri, *Meâni’ n-nahv*, 2/315-316.

50 Ebû ‘Amr Osmân İbnu’l-Hâcib, *Emâli İbni’l-Hâcib*, thk. Fahr Sâlih Suleymân (Beirut: Daru’l-Cil, ts.), 405.

melhûz mümeyyezde kullanılan temyîz fâilden, mefûlden veya mübtedadan dönüşmüştür. Buna göre فَجَرْنَا عِيُونَ الْأَرْضِ وَفَجَّرْنَا الْأَرْضَ عُيُونًا ayetindeki temyîz, اَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ayetindeki temyîz, “Ben, servetçe senden daha zenginim ve insan sayısı bakımından da senden daha güçlüyüm.”⁵¹ âyetindeki temyiz ise مَا لِي أَكْثَرَ مِنْكَ ifadesindeki mübtedadan dönüşmüştür. Nisbettteki kapalılığı gideren temyîz türünde taaccub için kullanılan اللَّهُ دَرَهُ “O, ne şairdir!” örneğinde olduğu gibi dönüşümün söz konusu olmadığı yapılar da vardır.⁵²

İzâfeti oluşturan kelimelerin yeri değişmeden i’râbınının değişmesi veya araya مِنْ harf-i cerinin girmesi suretiyle oluşturulabilen ifade biçimi ise miktar, miktara benzeyen ve fer’ini açıklayan temyîzde olmaktadır. Örneğin izâfetle ifade edilmesi mümkün olan اشترت رطلًا شايًا “Bir rıtlı çay satın aldım” ifadesi temyîzin nasb edilmesiyle اشترت رطلًا شايًا veya araya harf-i cer eklenerek اشترت رطلًا من شايًا şeklinde ifade edilebilmektedir.

3. İzâfetin İşlevselliği

Dildeki her bir farklı dizilim ifadeyi çeşitli yönlerden açıklamak içindir. Bu çalışmada ele alınan dizilimlerin birbirine dönüşümü mümkün olmakla birlikte konuşanın bu dizilimlerden herhangi birisini tercihi, kendisinin, muhatabın ve bağlamın durumuna göre şekillen birçok gerekçeye sahiptir. Sözün seçiminde etkili olan bu unsurlar muktezâ-i hâl⁵³ uygun bir sözün ortaya çıkmasını sağlamaktadır.⁵⁴ Sözün maksudını tam olarak ifade edebilmesi için makamın gereğine uygun biçimde gerektiğinde icâzlı⁵⁵ bir anlatıma giderek kısa ve veciz, gerektiğinde uzun anlatıma sahip olması; gerektiğinde mutlak

51 el-Kehf 18/34.

52 İbn Hişâm, *Şerhu Şuzûri’z-zeheb fi marifeti kelâmi’l-‘Arab*, 135, 139.

53 Muktezâ-i-hal, konuşmacının sözünü şekillendirmede göz önünde bulundurduğu bağlamı ifade etmektedir. Bk. Yaşar Fatih Akbaş, *Arapça Belâgat Meânî- Beyân- Bedi* (İstanbul: Cantaş Yayınları, 2021), 16.

54 Ahmed el-Hâşimî, *Cevâhiru’l-belâga fi’l-meânî ve’l-beyân ve’l-bedî* (Beyrut: el-Mektebetu’l-‘Asriyye, 1999), 42.

55 İcâz ve icâzlı anlatımın gerekçeleri için bk. Yaşar Fatih Akbaş, “Gerekçeleri ve Kıymeti Açısından Arap Belâgatinde İcâzlı Anlatım”, *Eskiye*ni 48 (Mart 2023), 135-153.

bırakılması gerektiğinde kayıtlanması gerekmektedir.⁵⁶ Ayrıca seçilen dizili-min amacı uygun biçimde yansıtabilmesi, kelimelerin uygun bir gramatik di-zilimde formüle edilmesine bağlıdır.⁵⁷

İzâfetin kuruluş amaçlarından başta geleni, belirsiz olanı belirli hale getir-mektir. İzâfette belirsiz olan unsur, belirli olana nispet edilmektedir. Bu vesi-leye konuşmacı, belirli olmayana muhatapça bilinen bir varlıkla ilişkilendire-rek ondaki kapalılığı gidermekte ve belirgin hale getirmektedir.⁵⁸ İzâfetin ta-nımına da ondaki bu temel özellik yansıtılarak muzâfın muzâfun ileyten bel-irlilik veya tahsislik kazanması onun temel özelliği olarak vurgulanmıştır. Buraya kadar izahı yapılan husus her ne kadar muzâf olan ismin marife olan bir muzâfın ileyhe izâfeti sayesinde gerçekleşse de nekre bir isme muzâf olan kelimelerin izâfeti durumunda da buna yakın bir hususiyetin gerçekleştiği görülmektedir. Zira nekreye muzâf olan isimler, tamlayanlarının nekre ol-ması sebebiyle muzâfun ileyhten tam bir belirlilik kazanamazlar. Ancak bu muzâflar, muzâf olduklarından tam nekre bir isimden daha belirgin bir hale gelirler. Bu sebeple bunlar, tahsislik kazanmış ve marife olmasalar da mari-feye yaklaşmış yarı belirgin hale gelmiş olurlar. Bu şekilde nekre bir ismin nekreye muzâflığında da bir derece belirginleşme söz konusu olduğundan izâfetin temel kuruluş amacının bu biçimdeki tamlamalarda da gerçekleştiği görülmektedir.

Sözün izâfetle ifadenin bu temel gerekçesinden başka gerekçeleri de bulun-maktadır. Bağlamın gereğine göre sözün kısa ve veciz biçimde ifade edilme-sine imkân tanınması, izâfetin taraflarından birine ötekiyle itibar kazandırıl-ması, içinden çıkılamayacak durumlardan kaçmaya fırsat tanınması, küçüm-seme ve daha başka gerekçelerle izâfet oluşturulabilmektedir.⁵⁹ Ancak bu ça-lışmanın konusu sadece izâfetin değil izâfetin dönüştüğü ifade biçimleri-nin incelenmesi olduğundan izâfetin oluşturulma gerekçeleri bu çerçevede ele alınacaktır. Sözün bağlamına uygun olarak çalışmanın incelediği dizilim-lerden birinin diğerine tercih edilmesinde etkili olan gerekçeler üzerinde du-rulacaktır.

56 Hatîb el-Kazvîni Celaleddin Muhammed b. Abdurrahman b. ‘Umar b. Ahmed b. Muhammed, *el-İdâh fî ulûmî'l-belâga el-me‘ânî ve'l-beyân ve'l-bedî*; thk. İbrahim Şemsuddîn (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2003), 20; Abdurrahman Hasan Habenneke el-Meydânî, *el-Belâgatul-'Arabîyye usususuhâ ve ulûmuhâ ve funûnuhâ* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1996), 1/138.

57 Ebû Bekr Abdulkâhîr b. Abdurrahmân b. Muhammed el-Curcânî, *Delâ ilu'l-i'câz*, thk. Mahmûd Muhammed Şâkir (Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 1375), 370.

58 Yusuf Akyüz, “Arap Dilinde Muktezây-ı Hâl ve Önvarsayım İlişkisi”, *İlahiyat Tetkikleri Der-gisi* 59 (2023), 103.

59 Fâdil Hasan Abbâs, *el-Belâga funûnuhâ ve efnânuhâ -İlmu'l-me‘ânî-* (Ürdün: Dâru'l-Furkân, 1997), 322.

3.1. Özlü Biçimde İfade Etme ve Kısaltma

Sözü kısa ve veciz biçimde ifade etmenin en bariz biçimde ortaya çıktığı dizilim izâfettir.⁶⁰ Zira izâfetle bir yandan söyleyiş kolaylığı sağlanırken bir yandan da kelime tasarrufu yapılmaktadır. Nitekim izâfetin kuruluş amaçlarından birisi de muhataba sözü en kısa ve veciz biçimde ulaştırmaktır. Sözün daha kısa yoldan ifade edilmesi hakîkî izâfette öncelikli amaçtır. Örneğin ابنُ الخطاب “Hattâb’ın oğlu” sözü بالخطابِ المسمَّى بالخطابِ “Hattâb diye isimlendirilen şu adamın oğlu” demekten daha veciz ve kısadır.⁶¹ Nitekim sözü izâfetle ifade etmedeki amaç, bu yapının içerisine mütekellim ve muhatap tarafından sözün çağrışımıyla anlaşılabilir, ancak telaffuza yansıyan lafız dışındaki birçok anlamı koyabilmektir. İzâfetle birçok detayı sıralanabilecek ifadeler de kısa yoldan dile getirilebilmektedir. Örneğin أَصْحَابُ النَّبِيِّ شَيَّدُوا صَرْحَ الْعِلْمِ وَالْحَضَارَةَ “Hz. Peygamber’in (s.a.v.) ashâbı ilim ve medeniyet binasını inşa ettiler” ifadesindeki isim tamlaması içerisinde tek tek isimlerini saymanın güç olduğu sahâbîlerin bütününe kısa yoldan ifade etme söz konusudur.⁶²

İzâfetin sözü veciz biçimde ifade etme hususiyeti yukarıda ele alınan izâfet dışındaki yapıların izâfete dönüşümde de görülmektedir. Elbette ki dilde sözün bağlamına uygun olarak getirilen her bir dizilimin gramatik yapısında birtakım değişikliklerin olması gerekmektedir. Zira söz, gramatik yapısının elverdiği ölçüde muhatabın kastettiği kullanım amacını gerçekleştirebilir. Bu çalışmada ele alınan ve izâfete dönüşümü mümkün olan dizilimler, bağlamları gereği farklı biçimlere sahip olmaktadır. Konuşan veya dinleyenin ihtiyacına göre sözün kısa ve veciz biçimde ifade edilmesi gerektiğinde bu dizilimlerden izâfete dönüşüm söz konusu olmaktadır. Yukarıda konunun izahında verilen örnekler izâfetin bu özelliğini göstermektedir.

3.2. Telaffuz Kolaylığı Sağlama

İzâfette bir kelimedenden diğerine geçişi kolaylaştıran lafzî bir kolaylık bulunmaktadır. Bu husus lafzî izâfet üzerinden daha bariz biçimde izah edilmektedir. Zira lafzî izâfetin kuruluş amacı, hakîkî isim tamlamasının niteliği olan iki isim arasında bir nispet ilişkisi kurmak değil, âmil olan bir fiilimsinin fâil, nâib-i fâil, mefûlun bih gibi ögesiyle birlikte oluşturduğu aralarında âmil-mâim ilişkisi bulunan bir dizilimi tamlamaya çevirerek söyleyiş kolaylığı elde etmektir.⁶³ Örneğin her ikisi de “Halil dersi anlayandır / Halil dersi anlıyor” biçiminde çevrilebilen ve yakın anlam veren خليلٌ فاهمٌ الدرسَ dizilimi yerine

60 Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâga*, 118.

61 Abbâs, *el-Belâga funûnuhâ ve efnânuhâ*, 318.

62 Abbâs, *el-Belâga funûnuhâ ve efnânuhâ*, 321.

63 Meydânî, *el-Belâgatu'l-Arabîyye*, 1/445.

فاهم الدرس dizilimini tercih etmek bir telaffuz kolaylığı sağlamaktadır. Zira izâfet sayesinde ilk ifadede haber konumunda olan فاهم kelimesinden tenvîn kalktığından söyleyiş kolaylığı elde edilmekte ve bu kelimeden sonrasına geçiş daha da kolaylaşmaktadır. Öte yandan ögeler arasındaki cümleye benzer nitelik taşıyan âmîl-ma'mûl ilişkisinin kalkması da telaffuza kolaylık sağlayan ikinci bir unsur olmaktadır.

Lafzî izâfette cümle niteliğinden müfred niteliğe dönüşüm söz konusudur. Zira fiilden türemesi sebebiyle fiil niteliği taşıyan sıfat anlamlı bir kelimenin ma'mûl alma durumu, her ne kadar ögeleri arasında müstakil bir cümlede bulunan isnâd ilişkisi (özne- yüklem ilişkisi) kurmasa da bu unsurlar arasındaki ilişki bütünüyle isnâd ilişkisi dışında değildir. Nitekim sıfat anlamlı kelimelerin mamulleriyle kurdukları âmîl-ma'mûl ilişkisi, asli isnâd olmasa da aralarında özne-yüklem ilişkisi bulunan dizilimler içerisinde sayılmaktadır.⁶⁴ Bu dizilimde muzâfun ileyh aslında fiilimsinin anlamca gereksinimlerinden olan fâil, nâib-i fâil, mef'ûlun bih gibi bir ögesidir.⁶⁵ Buna göre aralarında özne-yüklem ilişkisi olan ve aslında cümle niteliği taşıyan bir dizilimin izâfete çevrilmesiyle müfred yapıya dönüşmesi bir yandan ifadeye söyleyiş kolaylığı sağlarken bir yandan da dizilimin seslerindeki azaltmayla mesajın muhataba daha kısa yoldan ulaştırılmasına imkân tanımaktadır.

Lafzî izâfette söz dizilimine yansımayan ögelerden de tasarruf söz konusudur. Zira lafzî izâfete dönüştürülmeden önce cümle niteliği taşıyan bir dizilim ya mübtedaya haber ya da bir isme sıfat olmaktadır. Bu tür cümleler ana cümle içerisinde yer alan yan cümlelerdir.⁶⁶ Yan cümlelerin temel niteliklerinden birisi, çoğunlukla yan cümledeki zamir olan ve bağlandığı isme uygun olan bir râbîb (bağlayıcı unsur) taşıma zorunluluğudur. Büyük ve küçük cümle içeren سَلِيمٌ يَرْعُ حَقْلَهُ “Selim tarlasını ekliyor” cümlesinde haber cümlesi olarak yer alan يَرْعُ حَقْلَهُ cümlesindeki هـ zamiri ana cümlelerin mübtedasıyla bu cümlelerin bağıntı kuran râbîb zamirdir. Bu cümlede olduğu gibi zamir açık olabileceği gibi müstetir de olabilmektedir. Örneğin سَلِيمٌ يَقُودُ السَّيَّارَةَ “Selim otomobili sürüyor” cümlesinde mübtedaya dönen zamir، يَقُودُ fiilinin müstetir olan fâilidir. Bu cümlelerdeki fiilden fiil görevi gören bir isim türetilip bu cümleler سَلِيمٌ سَلِيمٌ قَائِدُ السَّيَّارَةِ ve زَارِعٌ حَقْلَهُ biçiminde de ifade edilebilmektedir. Bu biçimiyle de cümle niteliği taşıyan bu dizilimler, mübtedanın haberi olan cümle niteliğine haiz olduklarından mübtedaya dönen zamirler değişmemektedir. Ancak bu

64 Yakup Kızılkaya, “Arapça Söz Dizimi ve Terki̇b: Kavramsal Bir Analiz”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 65/1 (Mayıs 2024), 357.

65 Meydânî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, 1/445.

66 Yakup Kızılkaya, “Arapçada Mürekkep Cümlelerin Kapsamı”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (Aralık 2019), 132.

dizilimlerin *زارع الحقل سليم* ve *سليم قائد السيارة* biçiminde lafzî izâfet yapısına dönüştürülmesiyle cümleler müfred yapıya dönüştüklerinden haber cümlesi formundaki yapının mübtedayla bağıni kuracak zamirlere ihtiyaç kalmamaktadır. Neticede lafzî izâfet yapısıyla gerek açık gerek müstetir olsun zamirlerden de bir tasarruf söz konusu olmakta ve ifade daha veciz bir hal almaktadır. Nitekim lafzî izâfetle birlikte zamir kullanımı mümkün olmamakla beraber zaminin kullanımındaki bir ısrar, ifadenin bozulmasına yol açmakta ve bu durum ifadede bozukluk ve çirkinlik olarak kabul edilmektedir.⁶⁷

3.3. İfadeyi Daraltma ve Sınırlandırma

İzâfet Türkçede isim tamlamasına karşılık gelmektedir. Tamlamalar iki isimden biriyle diğzerinin daha belirgin hale getirilmesi ve sözün sınırlandırılarak muhatabın zihninin bir noktada odaklanmasını sağlamak için kurulan dizilimlerdir. Gerek isim gerek sıfat tamlamalarında bu özellik söz konusudur. Örneğin tamlama yapılmadan bir cümle kurularak *فتحت الباب* “kapıyı açtım” denildiğinde cümledeki “kapı” kelimesi herhangi bir kayıtlı sınırlandırılmadığından açılanın hangi kapı olduğu hususunda bir genelleme söz konusu olmaktadır. Bu cümle *فتحت باب بيت* “Bir evin kapısını açtım” biçiminde kurulduğunda “kapı” daha öncesine göre belirli bir hal almakta ancak izâfet belirtisiz isim tamlaması formunda olduğundan kapı tam olarak sınırlandırılmamaktadır. Cümle *فتحت باب البيت* “Evin kapısını açtım” biçiminde kurulduğunda izâfet belirtili isim tamlaması formunda ifade edildiğinden “kapı” daha belirgin bir hal almaktadır. Dolayısıyla izâfet ifadenin kayıtlanıp sınırlandırılması yollarından biridir. Nitekim izâfetin tamlayanı olan muzâfun ileyh gramerde tekmile veya kayıt adı verilen cümle sınırlayıcılarından biridir.⁶⁸

4. İzâfet Dışındaki Kullanımların Anlamsal Gereçekleri

İzâfet yapısının değiştirilmesiyle elde edilen yeni ifade biçimlerinin pekiştirme, açıklama, vurgulama, muhatabın dikkat ve ilgisini çekme, anlamı daraltarak cümleyi daha anlaşılır hale getirme gibi birçok anlamsal gerekçesi bulunmaktadır.

4.1. Pekiştirme ve Dikkat Çekme

Konuşan veya muhatabın durumuna göre söz basit biçimde veya pekiştirilmiş olarak ifade edilebilmektedir. Sözün pekiştirilmesinin, cümle çeşitlerinden birinin tercih edilmesi, pekiştirme edatı tercihi veya fazladan bir cümle

⁶⁷ Fadli, *Muhtasarü'n-nahv*, 232.

⁶⁸ Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/1-3.

ögesinin kullanımı gibi birçok yolu vardır.⁶⁹ Çoğu te'kîd ifadesi de cümleye katılan yeni bir unsur sayesinde olmaktadır. Bu çalışmada ele alınan konulardan biri olan te'kîd, söze ilave olarak getirilen unsurlardan biridir. Te'kîd kullanılmadaki amaçlardan birisi de ifadenin pekiştirilmesidir. İzâfetle kurulabilecek bir cümlelin yakın anlam ifade eder biçimde pekiştirilmesi en bariz biçimiyle te'kîd kullanımıyla ortaya çıkmaktadır. Te'kîd yapısında önceden ifade edilen söz, aynı lafız veya onunla ilişkili başka lafızlarla tekrarlanarak pekiştirilmekte ve sözün muhatap üzerinde daha etkili olması amaçlanmaktadır.⁷⁰

Sözün pekiştirilmiş biçimde ifadesi, lafzî izâfetin bozulmasında da söz konusudur. İzâfet bir düşüncenin kısa yoldan ifadesidir. İzâfet yapısı her ne kadar iki isimden oluşsa da bu iki isim tek bir unsur gibidir. Bir fikrin kısa ve veciz biçimde muhataba iletilmesi lafzî izâfet oluşturmakla mümkün iken söz pekiştirilmek istendiğinde izâfetin açılmasına ihtiyaç duyulabilir. Örneğin bir arkadaşın tavsiyesinde samimi olduğunu ifade etmek için izâfetle kurulabilen *الصَّادِقُ خَالِصُ النَّصِيحِ* dizilimi yerine izâfetin bozularak kelimelerin birbirinden ayrıldığı *الصَّادِقُ خَالِصُ النَّصِيحِ* biçimini tercih etmenin pekiştirmeye yönelik tarafı bulunduğu ifade edilebilir. Zira te'kîd yapısına benzer biçimde ikinci kelimenin öncekinden ayrılması ifadeye katılan yeni bir bilgi mesabesinde. Ayrıca son dizilimde haber konumundaki kelimenin mef'ûlünde amel ederek fiilimsi özelliğinin öncekine göre daha belirgin biçimde ortaya çıkması ve böylece bu ifadenin fiil cümlesine daha yakın bir görüntü vermesi, ifadenin pekiştirilme yollarından biri olan anlamca fâil olan müsnedün ileyhin öne alınması ve ardından gelen fiilin bu musnedün ileyhe dönen bir zamire isnâd edilmesi biçimindeki pekiştirmeye benzer bir görüntü vermektedir. Nitekim bir âmil olan fiil, ma'mûlünü ref ve nasb edebilmekte ancak hiçbir durumda cerr edememektedir.⁷¹

Söze çeşitli gerekçelerle birtakım ilaveler katılabilmektedir. Söze katılan bu ilaveler yeni bir bilgi vermek, bir açıklama yapmak veya ifadeyi pekiştirmek kastıyla olabilir. Bazı ilaveler ise bazen cümlede dikkat çekmek amacıyla yer alır. Sözün dikkat çekici tarzda ifade edilmesinin birçok yolu bulunmakla birlikte bu yollardan birisi de bu çalışmanın konularından birisini teşkil eden te'kîddir. Çalışmada te'kîd için verilen örneklerde görüleceği üzere te'kîd kullanımının bir amacı da gaflet veya dalgınlığın sebep olabileceği yanlış anlamaya

69 Meydânî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, 1/185-193.

70 Hâşimî, *Cevâhiru'l-belâga*, 184.

71 Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/34. İfadenin pekiştirilmesi ile ilgili olarak bk. Meydânî, *el-Belâgatü'l-'Arabiyye*, 1/185.

ihtimal doğurabilecek durumlarda muhatabın dikkatini bir noktada toplamak ve bu vesileyle kastedilen anlamın dinleyenin zihninde etkili biçimde yer almasını sağlayarak ondaki şüpheyi ortadan kaldırmaktır.⁷²

4.2. Açıklama

Sözün daha açık hale getirilmesi ve muhatabın zihninde oluşabilecek ihtimallerin ortadan kaldırılması bedel veya temyîz kullanımıyla mümkün olabilmektedir. Bir sözde bedel kullanımının temel gerekçelerinden biri, önceki ifadenin daha açık hale getirilmesidir.⁷³ İzâfetle kurulabilecek bir cümlenin bedel kullanımıyla ifadesindeki asıl amacın açıklamak olduğu ifade edilebilir. Bu vesileyle bir yandan konuşanın maksadı daha açık hale gelirken bir yandan da muhatabın zihninin kastedilen noktaya odaklanması sağlanmış olmaktadır. Zira bedel kullanımıyla bedel kullanmadan da bitirilebilecek bir cümleye ilave bir bilgi katılmaktadır. Örneğin أَكَلْتُ الْحَبِيْبَ "Ekmeği yedim" biçiminde oluşturulup sonlandırılacak bir cümleden sonra bedel getirilerek cümlenin أَكَلْتُ الْحَبِيْبَ نِصْفَهُ "Ekmeğin yarısını yedim" biçiminde kurulması ifadeye yeni bir bilgi katmakta ve ifadenin daha veciz biçimde ifadesine olanak veren أَكَلْتُ نِصْفَ الْحَبِيْبِ biçimindeki izâfetli yapısından daha açıklayıcı bir anlam vermektedir.

İfadeyi daha açık ve anlaşılır hale getirmenin yollarından biri de temyîz kullanımıdır. Temyîz kullanılarak muhatabın zihninde oluşabilecek kapalılığın ortadan kaldırılması, muhatabın ifadeden anlaşılabilir ifadenin çağrıştılabileceği diğer anlamlara yönelmemesi ve bu vesileyle sözün muhtemel anlamlarının azaltılması amaçlanmaktadır. Zira temyîz açıklama ve yorumlama kastıyla ifadeye eklenmektedir.⁷⁴ Temyîz olarak kullanılan çoğu ifadenin isim tamlaması olarak ifadesi de mümkün olmakla birlikte izâfetin bozulup temyîz kullanımına gidilmesi de sözün daha açık biçimde ifade edilmesi olduğu söylenebilir. Örneğin Zeyd'in ahlakça iyi olduğunu ifade etmek için isim tamlaması kullanımıyla kurulan خُلُقِي زَيْدٍ طَابَ cümlesi tamlama bozularak temyîz kullanımıyla kurulan طَابَ زَيْدٌ خُلُقًا biçiminde kurulduğunda ikisi tek kelime hükmünde olan isim tamlaması yapısındaki kelimeler birbirinden ayrılarak bağımsız iki ayrı öge ortaya çıkmaktadır. Öte yandan temyîz kullanımında temyîzden önce tam bir cümle bulunmaktadır. Nitekim temyîz olmadan da bu cümlenin kurulumu gerçekleşebildiğinden bu cümleyi kuran konuşmacı, bir nevi tam olarak açıklamadığı bir ifadeyi bitirerek muhatabın zihnini temyîze yönlendirmekte ve daha sonra kullandığı temyîzle ifadeyi öncekinden daha açık hale getirmektedir.

72 Enbârî, *Esrâru'l-Arabîyye*, 152; Meydânî, *el-Belâgatü'l-Arabîyye*, 1/465.

73 Zemahşerî, *el-Mufasssal*, 123.

74 Zemahşerî, *el-Mufasssal*, 83.

4.3. Eylemsel Yönü Ortaya Çıkarma

Gramerde kelimeler tanımlanırken kelime türlerinden olan isim ve fiiller eylem özelliği gösterip göstermemesi bakımından birbirinden ayrılmaktadır. İsim formundaki bir kelimenin temel özelliği zamandan bağımsız olarak bir şeyin varlığını ortaya koymaktır. Fiil ise zamanla ilişkili olup eylemin oluşumunu ifade etmektedir.⁷⁵ İsim ve fiilin ayrımında bu temel ölçüt bulunmakla birlikte fiil ve isimlerden buna ilave olarak birbirinden farklı özellik taşıyanları bulunmaktadır. Nitekim isim ve fiiller kendi içerisinde değerlendirildiğinde ortak bir özellikte birleşmelerine karşın yapıları veya anlamları gereği kendilerine has birtakım ayrıntılara sahip olabilmektedirler. Örneğin gramerde tām ve nâkis olarak ayrılan fiillerden tām fiilin genellikle eylemin aktifliğini ve hareket halinde oluşunu, nakıs fiilin ise eylemsellikten çok oluşu ifade ettiği görülmektedir. İsimler de kendi içerisinde benzer ayrıntılara sahiptir. Örneğin isimlerin kökleri açısından ayrımında öne çıkan terimler, câmid ve müştak terimleridir. Câmid terimi, başka bir kelimedenden türememiş bir ismi, müştak terimi ise başka kelimedenden türeyen bir ismi nitelemek için kullanılmaktadır.

Müştak kelimeler ismin temel niteliklerine sahip olmalarıyla birlikte kökleri itibariyle fiile ait bir takım özellikleri taşır. Bu kelimelerden cümlede fiil işlevi görüp fiile benzerliğinden dolayı fâil, nâib-i fâil, mefûlun bih gibi öge alabilenleri vardır.⁷⁶ Örneğin *خليلٌ يكتبُ الدرسَ* “Halil dersi yazıyor” cümlesinde *الدرسَ* kelimesi *يكتبُ* fiilinin mefûlun bihidir. Bu cümle fiilden isim türetilerek *الدرسَ* kelimesi yine mefûlun bih olmaktadır. Ancak bu defa fiilin değil fiilden türeyen bir isim olan *كاتبٌ* fiilimsinin mefûlun bihidir. Cümlede fiil görevi üstlenen bu kelime formları, şibih fiil (fiilimsi) olarak adlandırılmaktadır.⁷⁷ Kelimenin bir fiilimsi olduğunun göstergesi yerine fiil formunun konulduğunda cümledeki anlamın sağlanabilmesidir.⁷⁸

Bu çalışmanın bir konusu olan lafzî izâfet, isim olmalarıyla birlikte fiile ait bazı özellikleri de taşıyan fiilimsilerle alakalıdır. Nitekim lafzî izâfet bir fiilimsinin aslında kendi ögesi olan kelimeye muzâf olması durumudur.⁷⁹ Buna göre yukarıdaki cümlede fiilimsi olan *كاتبٌ* kelimesi, anlamca mefûlun bihi

75 Ahmed el-Hâşimî, *el-Kavâidu'l-esâsiyye li'l-lugati'l-'Arabiyye* (Beirut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1354), 13, 17.

76 Ebû Bekr Abdulkâhir b. Abdurrahmân b. Muhammed el-Curcânî, *el-Cumel*, thk. Ali Haydar (Dimeşk: Mektebetu Mecma'i'l-Lugati'l-'Arabiyye, 1392/1972), 28.

77 Hâşimî, *el-Kavâidu'l-esâsiyye*, 301.

78 Hasan, *en-Nahvu'l-vâfi*, 3/34.

79 Abdulkâhir el-Curcânî, *el-Muktesid*, 2/883.

olan kelimeye muzâf yapılarak cümle *خليل كاتب الدرس* biçiminde kurulabilmektedir. Bu dizilimler “Halil’in dersi yazması” bakımından ortak bir anlama sahip olmalarıyla beraber cümle kuruluşları yönüyle anlamsal nüanslar içermektedir. Nitekim cümlelerin izâfetle veya izâfetin bozulmasıyla ifadesi, eylemsel yönüyle ilişkilidir. Kelimenin kendi mefûlünü alarak nasb etmesi fiil tarafını ön plana çıkarmakta ve ifadenin eyleme yönelik boyutu daha belirgin hale gelmektedir. İsim tamlaması biçiminde ifadesinde ise kelimenin türemiş olması sebebiyle eylemsel boyutu da hissedilmekle beraber eylemden çok olguyu ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

4.4. İfadeyi Daraltma ve Sınırlandırma

Cümlede ifadeyi sınırlayan ve daraltan bir isim tamlaması kullanılmadığında ifadenin daraltılıp sınırlandırılması te’kîd veya bedelle de yapılabilmektedir. Örneğin *“Ay”* kelimesini izâfetle sınırlamadan *وَصَلَ أَحَدُ الْعُلَمَاءِ إِلَى الْقَمَرِ* “Bilginlerden biri Ay’a ulaştı” cümlesinin kurulumunda muhatabın zihni birçok ihtimali değerlendirebilmektedir. Bu ihtimallerden bazıları *وَصَلَ إِلَى قُرْبِ الْقَمَرِ* “Ay’ın yakınına ulaştı”, *وَصَلَ إِلَى مَدَارِ الْقَمَرِ* “Ay’ın yörüngesine ulaştı” veya *وَصَلَ إِلَى أَسْرَارِ الْعِلْمِيَّةِ* “Onun bilimsel sırlarına ulaştı” biçiminde olabilmekte ve bu tür kullanımlarla anlam kapalılığı azaltılabilmektedir. İlk cümledeki gibi bu ihtimalleri izale edebilecek bir muzâfın kullanılmaması, kasti olarak muhatabın zihnini farklı açılara yönlendirme amacıyla olabileceği gibi konuşmacının unutmaması veya hatasından da kaynaklanmış olabilir. Cümlede ifadeyi sınırlandırıcı bir muzâf olmadığından isim tamlamasında yapılabildiği gibi te’kîd vasıtasıyla da bu ihtimaller ortadan kaldırılabilir. Nitekim cümlelerin anlamı te’kîdle sınırlandırılarak *وَصَلَ أَحَدُ الْعُلَمَاءِ إِلَى الْقَمَرِ نَفْسِهِ* “Bilginlerden biri Ay’ın kendisine ulaştı” biçiminde ifade edildiğinde bu ihtimaller ortadan kalkmakta ve alimin Ay’ın kendisine ulaştığı anlaşılmaktadır.⁸⁰ İfadedeki daraltma ve sınırlandırma yapısal olarak te’kîddeki kullanıma benzer biçimde bedel kullanımıyla da ifade edilebilmektedir. Yukarıda verilen örnekler bu bağlamda değerlendirildiğinde bu husus anlaşıldığından bedele ayrıca örnek verilmemiştir.

Sonuç

Arapçada sürekli birlikte kullanılan ve birbirlerinden ayrılmayan, istisnaî bazı durumlar hariç aralarına başka bir kelamın girmediği, belli bir sıralamaya sahip birtakım dizilimler bulunmaktadır. Mutat dil kullanımında bu dizilimler yer değiştirmeyip belli bir sıra üzerinde gelmekte ve kelamın anlamsal olarak karışmasına sebep olacak bir durum meydana geleceği için dizilimin yerlerinde bir değişikliğin yapılmasından kaçınılmaktadır. Ancak bazen

80 Hasan, *en-Nahvu’l-vâfi*, 3/501.

cümle kurulumunda bir genişlik sağlamak veya anlamsal ve edebî birtakım gayelerle birbirlerinden ayrılmazlık ilişkisi gösteren yapılarda yer değişikliği veya kelimelerin formlarının değiştirilmesiyle farklı ifade biçimlerine gidilebilmektedir. Bu tür yapılardan biri olan izâfet yapısında da izâfetin kendine has asli bir dizilimi söz konusu olmakla birlikte izâfetin tarafları yer değiştirebilmekte veya muzâf olan kelimenin formu değişerek yeni ifade biçimleri ortaya çıkabilmektedir.

Tek kelime gibi bir özelliğe sahip olan izâfet terkihi, öğelerinin ayrılmazlık ilişkisi göstermesi bakımından bütünlüklü bir yapı arz ettiği için istisnâî durumlar hariç bu ifadelerin aralarının açılması veya öğeler arasında bir yer değişimi söz konusu olmamaktadır. Ancak gramerin bazı konularında bu kurulumla aynı veya yakın anlam sağlayacak biçimde izâfetin unsurlarının yer değiştirdiği ve yeni ifade biçimlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. İzâfet yapısının dönüşümüyle elde edilen bu ifade biçimleri konuşan ve muhatabın ihtiyacına göre ifadenin teşekkülü noktasında Arap dilinin zengin bir yapıya sahip olduğuna işaret etmekte ve bu vesileyle bazı nüanslara sahip aynı anlamın birkaç farklı biçimlerde ifade edilebileceğini göstermektedir. Nitekim bu çalışmayla elde edilen sonuçlardan birisi, aynı ifadelerin bazı ayrıntılarıyla farklı formlarda dile getirmesine imkan veren bu kullanımların konuşmacıya ifadenin teşekkülü noktasında bir genişlik ve birçok olanak sağlamasıdır.

Çalışma neticesinde izâfet yapısındaki tarafların yer değiştirmesi veya muzâfın formunun değişmesi suretiyle elde edilen yeni ifade biçimlerinin birçok konuda meydana geldiği görülmüş olmakla beraber izâfetin daha kısa ve veciz olması sebebiyle asıl olduğu, izâfetin unsurlarının yer değişimiyle oluşturulan yapıların ise ifadeler arasındaki bağın kopmaması veya fiilimsinin müstetir fâili olan zamirin açığa çıkma zorunluluğundan kaynaklanan fazladan bir zamir kullanılması sebebiyle ikincil olduğu söylenebilir.

İzâfet yapısı veciz olması sebebiyle tercih edilmesiyle birlikte her bir kullanımın edebî veya anlamsal tercih sebepleri bulunmaktadır. Nitekim izâfet, ifadeye belirlilik veya hususiyet kazandırması, ifadeyi kısa ve özlü biçimde sunması, telaffuz kolaylığı sağlaması ve ifadeyi sınırlandırarak daha anlaşılır hale getirmesi gibi sebeplerle tercih edilirken diğer ifade biçimleri ifadeyi pekiştirme, vurgulama, muhatabın dikkat ve ilgisini çekme, açıklama ve ifadeyi daraltma gibi sebeplerle tercih edilmektedir.

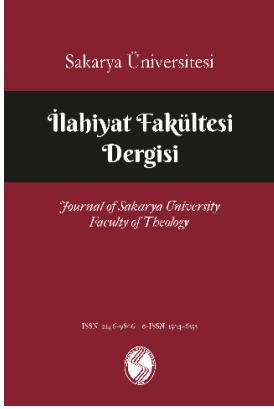
İzâfetle ilişkisi bulunan temyîz, bedel ve te'kîd yapıları, gramerde kendi konu başlıklarına sahipken izâfetin cümle formuna dönüşen biçimleri müstakil bir başlığa sahip olmayıp izâfet ve sıfat konularının ayrıntısında yer almaktadır. Bu çalışmada izâfet ve izâfet yapısıyla ilintili bu ve daha başka hususlar bir arada sunulduğundan ilgili konuların öğretiminde bu verilerinden yararlanılabileceği düşünülmektedir. Zira ilgili konuların işlenişinde bu çalışmada ele alınan biçimiyle izâfetle bağlantılarının açıkça kurulması hem izâfetin hem diğer yapıların öğretimini daha nitelikli bir hale getirebilecektir.

Kaynakça

- Abbâs, Fâdul Hasan. *el-Belâga funûnuhâ ve efnânuhâ -İlmu'l-meânî-*. Ürdün: Dâru'l-Furkân, 4. Basım, 1997.
- Abdulkâhir el-Curcânî, Ebû Bekr b. Abdurrahmân b. Muhammed. *Delâilu'l-i-câz*. thk. Mahmûd Muhammed Şâkir. Kahire: Mektebetu'l-Hâncî, 1375.
- Abdulkâhir el-Curcânî, Ebû Bekr b. Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Cumel*. thk. Ali Haydar. Dimeşk: Mektebetu Mecma'î'l-Lugati'l-Arabiyye, 1392/1972.
- Abdulkâhir el-Curcânî, Ebû Bekr b. Abdurrahmân b. Muhammed. *el-Muktesid fi şerhi'l-İdâh*. thk. Kazım Bahr el-Mecân. 2 Cilt. Irak: Dâru'r-Reşîd, 1982.
- Abdunnâfi' İffet Efendi. *en-Nefu'l-mu'awvel*, çev. Mustafa Irmak. İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2023.
- Akbaş, Yaşar Fatih. "Gerekçeleri ve Kıymeti Açısından Arap Belâgatinde İcâzlı Anlatım". *Eskiye*ni 48 (Mart 2023), 135-153. <https://doi.org/10.37697/eskiyeeni.1220555>.
- Akbaş, Yaşar Fatih. "Müsnedün İleyh ve Müsned Bağlamında Lafzî Mutâbakat ve Udûl". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 23/1 (Mart 2023), 59-79. <https://doi.org/10.33415/daad.1208148>.
- Akbaş, Yaşar Fatih. *Arapça Belâgat Meanî- Beyân- Bedî*. İstanbul: Cantaş Yayınları, 2021.
- Akyüz, Yusuf. "Arap Dilinde Muktezây-ı Hâl ve Önvarsayım İlişkisi". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 59 (Haziran 2023), 98-109. <https://doi.org/10.5152/ilted.2023.23313>.
- Cârim, Ali - Emîn, Mustafa. *en-Nahvu'l-vâdih*. 3 Cilt Mısır: Dâru'l-Mearif, 1964,
- Ebû Hayyân el-Endelûsî. *et-Tezyîl ve't-tekmîl fi şerhi kitâbi't-Teshîl*. thk. Hasan Hindâvî. 14. Cilt. Kuveyt: Dâru'l-Kunûz, 2014.
- Ebu'l-Fidâ', İmâduddîn İsmâîl b. el-Fadl 'Alî el-Eyyûbî. *Kitâbu'l-Kunnâş fi fenneyi's-sarf ve'n-nahv*. thk. Riyâz b. Hasan el-Havvâm. 2 Cilt. Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 2004.
- Enbârî, Ebu'l-Berekât Kemâluddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Ubeydillâh. *Esrâru'l-'Arabiyye*. thk. Muhammet Huseyin Şemsuddin. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1997.
- Es'ad, Halîl. *Hulâsatu's-şurûh*. İstanbul: Muhammed Bey Matbaası, 1305.
- Fadlî, Abdulhâdî. *Muhtasarun-nahv*. Suudi Arabistan: Dâretu'l-Gariyyeyn li'd-Dirasât ve'n-Neşr, 2017.
- Fidan, İbrahim. "Ögeleri Arasındaki Semantik İlişki Bakımından Arapçada İsim Tamamları". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi* 53 (Haziran 2020), 213-236. <https://doi.org/10.29288/ilted.630641>.
- Galâyînî, Mustafa. *Câmiu'd-durûsil-'Arabiyye*. Lübnan: Mektebetu's-Şurûk, 2008.
- Hârizmî. Kâsım b. Huseyin. *Şerhu'l-Mufaşşal fi şinâati'l-i-râb*. thk. Abdurrahmân b. Süleymân el-'Useymîn. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1992.
- Hasan, Abbâs. *en-Nahvu'l-vâfi*. 4 Cilt. Kahire: Dâru'l-Me'ârif. 2008.
- Hâşimî, Ahmed. *Cevâhiru'l-belâga fi'l-meânî ve'l-beyân ve'l-bedî*: Beyrut: el-Mektebetu'l-'Asriyye, 1999.

- Hatîb el-Kazvîni, Celaleddin Muhammed b. Abdîrrahman b. 'Umar b. Ahmed b. Muhammed. *el-Îdâh fi ulûmi'l-belâga el-me'âni ve'l-beyân ve'l-bedî*: thk. İbrahim Şemsuddîn. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1424/2003.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdullâh Cemaluddîn. *Evdâhu'l-mesâlik ilâ Elfiyyeti İbn Mâlik*. thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdullâh Cemaluddîn. *Şerhu Katri'n-nedâ ve belli's-sedâ*. İstanbul: Enes Kitabevi, ts.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed 'Abdullâh Cemaluddîn. *Şerhu Şuzûri'z-zeheb fi marifeti kelâmi'l-Arab*. thk. Muhammed Ebû Fadl Aşûr. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî, 2001.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Burhânuddîn İbrâhim b. Muhammed b. Ebî Bekr b. Eyyûb. *İrşâdu's-sâlik ilâ halli Elfiyyeti İbn Mâlik*. thk. Muhammed b. 'İvad b. Muhammed es-Sehlî. Riyad: Mektebetu Edvâi's-Selef, 1422/2002.
- İbnu'l-Esîr, Mubârek b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî Ebî's-Seâdât Mecduddîn. *el-Bedî' fi ilmi'l-Arabiyye*. thk. Fethi Ahmed Aliyyuddîn. 2 Cilt. Mekke: Câmi'atu Ümmu'l-Kurâ, 1420.
- İbnu'l-Hâcib, Ebû 'Amr Osmân. *Emâlî İbni'l-Hâcib*. thk. Fahr Sâlih Suleymân. 2 Cilt. Beyrut: Daru'l-Cil, ts.
- İbnu's-Serrâc, Ebû Bekr Muhammed b. Sehl. *el-Usûl fi'n-nahv*. thk. thk. Abdu'l-Huseyn el-Fetelî. 3 Cilt. Kahire: Mektebetu's-Sekâfeti't-Dîniyye, 2009.
- Kızılkaya, Yakup. "Arapça Söz Dizimi ve Terkîb: Kavramsal Bir Analiz". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 65/11 (Mayıs 2024), 341-362. <https://doi.org/10.33227/auifd.1422159>.
- Kızılkaya, Yakup. "Arapçada Mürekkep Cümlelerin Kapsamı". *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16 (Aralık 2019), 122-146. <https://doi.org/10.32950/rteuifd.631921>.
- Meydânî, Abdurrahman Hasan Habenneke. *el-Belâgatu'l-Arabiyye ususuhâ ve ulûmuhâ ve funûnuhâ*. 2 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1996.
- Muberrred, Ebu'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd. *el-Muktadab*. thk. Muhammed Abduldhâlık Azîme. 4 Cilt. Kâhire: Metâbi'ul-Ehrâm et-Ticâriyye, 1415/1994.
- Nâzırû'l-Ceyş, Muhammed b. Yûsuf b. Ahmed. *Temhîdu'l-kavâid bi şerhi teshîli'l-fevâid*. thk. Ali Muhammed Fâhir vd. 11 Cilt. Kahire: Dâru's-Selâm, 2007.
- Sâmerrâî, Fâdıl Sâlih. *Me'âni'n-nahv*. 4 Cilt. Amman: Dâru'l-Fikr, 2000.
- Tehânevî, Muhammed Ali. *Keşşâfu istilâhâtî'l-funûn ve'l-'ulûm*. thk. Ali Dehrûc. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetu Lübnân Nâşirûn, 1996.
- Uralgiray, Yusuf. *Arabça İlk ve İleri Dilbilgisi*. 2 Cilt. Riyad: Tebliğ yayınları, 1986.
- Vahdî, İbrahim b. Mustafa b. Muhammed b. Dursun er-Rûmî. *el-Îtisâm fi şerhi ebyâti'l-Îsâm*. thk. Mehmet Hayri Acat. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2024.
- Zeccâcî, Ebu'l-Kâsım Abdurrahman b. İshâk. *el-Cumel fi'n-nahv*. thk. Ali Tefvik el-Hamed. Ürdün: Muessesetu'r-Risâle, 1984.
- Zeki, Coşkun. "Arap Dilinde İzâfet Terkibinin Mürekkep Sifat Oluşumunda Rolü". *1. International Silk Road Conference*, ed. Hacıfakhreddin Seferli. 669-676. Azerbajjan: Nakhchivan University, 2023.

Zemaşeri, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. 'Umar. *el-Mufassal fî 'ilmi'l-'Arabiyye*. thk.
Fahr Salih Kadâre. Ürdün: Dâru 'Ammâr, 2004.

Arap Dilinde İzâfetin Dönüşebildiği Farklı İfade Biçimleri ve Anlam Boyutu

Yakup Kızılkaya

Atatürk Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi,
Arap Dili ve Belagatı Ana
Bilim Dalı
yakup.kizilkaya@ata-
uni.edu.tr
<https://orcid.org/0000-0001-7930-3300>

Yaşar Fatih Akbaş

Kafkas Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi,
Arap Dili ve Belagatı Ana
Bilim Dalı
yfatihakbas@hotmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-8570-3917>

Makale Bilgi Formu

Yazarların Katkıları

Makaleye her iki yazar da %50 oranında katkı sağlamıştır.

Çıkar Çatışması Bildirimi

Yazarlar tarafından potansiyel çıkar çatışması bildirilmemiştir.

Destek/Destekleyen Kuruluşlar

Bu araştırma için herhangi bir kamu kuruluşundan, kâr amacı gütmeyen veya özel sektörlerden hibe alınmamıştır.

Etik Onay ve Katılımcı Rızası

“Arap Dilinde İzâfetin Dönüşebildiği Farklı İfade Biçimleri ve Anlam Boyutu” başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel etik ve alıntı kurallarına uyulmuş olup toplanan veriler üzerinde hiçbir tahrifat yapılmamıştır. Herhangi bir etik ihlalle karşılaşılması durumunda *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*'nin yükümlülüğü olmayıp tüm sorumluluk yazarlara aittir.